

**ДЕРЖАВНИЙ ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД
«ХЕРСОНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ АГРАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ»**

Кафедра економіки підприємства

***СТРАТЕГІЧНІ НАПРЯМИ
СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ
АГРАРНОГО СЕКТОРУ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ***

Колективна монографія

Херсон – 2017

УДК 338.26/27:338.43

Рекомендовано до друку Вченою радою
Державного вищого навчального закладу
«Херсонський державний аграрний університет»
Протокол № 11 від 29 травня 2017 р.

Стратегічні напрями соціально-економічного розвитку аграрного сектору економіки України: [Колективна монографія] / За заг. редакцією А.В. Руснак. – Херсон: ТОВ «ВКФ «СТАР» ЛТД», 2017. – 432 с.

Колективна монографія є узагальнюючим результатом досліджень науковців. У монографії розглянуто теоретичні, методичні та практичні аспекти ефективного функціонування аграрного сектору економіки України, досліджено сучасний стан та перспективи його розвитку.

Призначено для науковців, докторантів, аспірантів та магістрантів вищих навчальних закладів, фахівців-практиків, а також становить науковий інтерес для всіх, кого цікавить окреслене коло проблем.

Рецензенти:

Єрмаков Олександр Юхимович – доктор економічних наук, професор, Національний університет біоресурсів і природокористування, м Київ

Сарапіна Ольга Андріївна – доктор економічних наук, професор, Херсонський національний технічний університет

Сохнич Анатолій Якович – доктор економічних наук, професор, Львівський національний аграрний університет

@ Колектив авторів, 2017

ПЕРЕДМОВА

Стратегічне значення аграрного сектору економіки України зумовлено його місцем у системі виробничих зв'язків, потужним експортним потенціалом, внеском у формування продовольчої безпеки та певною мірою – економічної, екологічної та енергетичної безпеки. Безперечним є також вирішальний вплив стану аграрної сфери на соціально-економічні підвалини розвитку сільських територій.

Ефективне функціонування аграрного сектору, зміцнення його конкурентних позицій на світовому ринку вимагає розробки і реалізації науковообґрунтованих заходів аграрної політики. Необхідно враховувати підвищення рівня нестабільності сучасних умов функціонування та посилення асиметрії інформації, що ускладнює процес прийняття управлінських рішень на мікро- та макрорівні, урізноманітнює ризики діяльності в аграрній сфері, може створювати додаткові перешкоди для розвитку агропромислового виробництва тощо. Вирішальне значення при цьому належить стратегічному підходу, що враховує вплив та значення сукупності зовнішніх і внутрішніх чинників економічного, політичного й соціального характеру на функціонування суб'єктів господарювання. Саме такий підхід реалізовано при підготовці даної монографії. У науковій праці висвітлено методологічні та теоретичні засади функціонування аграрного сектору, оцінювання його ефективності, аналіз інституційних, облікових, фінансових чинників аграрного підприємництва, а також визначено і обґрунтовано напрями соціально-економічного розвитку.

Сподіваємося, що пропонована монографія зацікавить дослідників висвітленої тематики, а також стане гідним внеском до наукового доробку у цій сфері.

З повагою, А.В. Руснак

РОЗДІЛ 6
МОНІТОРИНГ БАГАТОУКЛАДНОЇ ЕКОНОМІКИ
СІЛЬСЬКИХ ТЕРИТОРІЙ

Боліла С.Ю. - к.с.-г.н., доцент
Коваль С.В. - к.е.н, доцент
Державний вищий навчальний заклад
«Херсонський державний аграрний університет, м. Херсон

СТРАТЕГІЧНІ АСПЕКТИ РОЗВИТКУ СІЛЬСЬКИХ ТЕРИТОРІЙ НА
ПРИНЦИПАХ МЕНЕДЖМЕНТУ ТА МАРКЕТИНГУ

Сьогодні за умов ринку особливої актуальності для розвитку сільських територій набуває врахування передового досвіду менеджменту та маркетингу.

Сучасна система поглядів на управління сформувалася під впливом змін у світовому суспільному та економічному розвитку. З'явилися нові можливості для зростання бізнесу, особливо в галузях, що орієнтувалися на задоволення безпосередніх потреб людей. Істотного значення в цих умовах набули такі характеристики бізнесу, як гнучкість, динамічність, адаптивність, що є актуальним і в управлінні територіальними громадами. Виникла потреба в нових методах управління, які б враховували сучасні реалії та ґрунтувалася на системному та ситуаційному підходах до управління територіями та була б спрямована на результат.

На сьогодні серйозні виклики стоять перед очільниками територіальних громад на селі. Сільський, селищний голова в сучасних умовах повинен бути кваліфікованим менеджером та добре знати: загальнотеоретичні основи управлінської діяльності та правничих дисциплін в обсязі, необхідному для здійснення професійного керування у сфері місцевого самоврядування, зміцнення законності та правопорядку бездоганного виконання своїх службових обов'язків; загальні, конкретні та практичні проблеми в галузі соціальної та гуманітарної політики, які мають місце в його територіальній громаді; зміст основних економічних процесів на рівні територіальних громад (регіону) в умовах трансформації економіки; загальні теоретичні та правові засади здійснення управління селом, селищем; розподіл сфер діяльності в процесі управління селом, селищем; етику та культуру ділового та політичного спілкування; функції регіону в галузі управління фінансами та бюджетом; організацію, форми і методи роботи органів територіального самоврядування; проблеми соціального захисту членів територіальної громади; основні законодавчі положення щодо державно-церковних відносин, питань національних меншин та міграції населення; основи раціонального природокористування та охорони навколишнього середовища; основні

заходи із запобігання виникненню надзвичайних ситуацій та зменшення їх збитків у разі їх виникнення; основи кадрової політики; механізми прийняття управлінських рішень; основи організаційно-правової роботи; основи службового діловодства; основи експлуатації комп'ютерної техніки та сучасних засобів телекомунікації.

Очільник територіальної громади на селі повинен демонструвати вміння професійного менеджера громади, а саме: визначати пріоритети напрямків розвитку територіальної громади, досягати дієвості та результативності виконання управлінських рішень, оперативно та дієво опрацьовувати інформацію та на належному рівні готувати проекти ухвал рішень та забезпечувати дієвий контроль за їх виконанням, систематично підвищувати свою професійну кваліфікацію, розв'язувати конфліктні ситуації та управляти комунікаційними технологіями, бути лідером [1].

Для очільників територіальних громад на селі характерний розширений обсяг вмінь та знань аналітично-прогностичної та координаційної діяльності, що зумовлено розробленням стратегії та тактики діяльності керованих ними органів місцевого самоврядування на рівні села, селища. Відповідні вміння та знання із організаційно-забезпечувальних функцій передбачають спроможність створювати та впроваджувати механізми нормативно-правового, матеріально-технічного, економічного, фінансового та інших видів забезпечення функціонування керованих ними структур. Координаційні та контрольні функції вимагають сукупності вмінь та знань, що приходять із досвідом професійної діяльності, вміння належного використання існуючої законодавчо-нормативної бази [2].

Сукупність перелічених функцій вимагає певних рівнів компетенції голови територіальної громади. Для сучасного керівника територіальної громади вже недостатньо першого рівня компетенції, який регламентує виконання стандартних операцій та визначених процедур. Виникає потреба в керівниках-професіоналах, які зацікавлені в розвитку власного стилю розв'язання проблем, а відповідно і в розширенні своїх знань, та керівниках - творчих особистостях, які демонструють мистецтво управління. Керівник другого рівня компетенції основну увагу приділяє формуванню особистого ставлення до того, що відбувається. У процесі розв'язання проблем у керівника цього рівня можуть виникати й творчі ідеї, він може застосовувати принципово нові підходи як до вирішення старих, так і нових проблем. У керівника на третьому рівні компетенції повною мірою починають діяти такі фактори, як персональні стандарти, цінності та моральні норми.

Досить часто персональні цінності перебувають у протиріччі з тими, що існують в громаді. Для вирішення цих проблем керівники сільських, селищних, громад повинні докласти максимум зусиль для того, щоб об'єднати членів громади, дати можливість усвідомити їм, наскільки важливе питання єдності. Об'єднуючи активних та свідомих членів громади її очільник повинен щоденно дбати про просвітницьку, культурно-виховну та патріотичну роботу серед населення. За високої духовності членів громади легко долати будь-які труднощі, що виникають у процесі їх життєдіяльності. В умовах єдності і

злагоди територіальна громада зможе вирішувати складні господарські питання. У нашій країні є поодинокі приклади територіальних громад, які вміють підтримувати розвиток селянських спілок, фермерських господарств, підприємців, інноваційних технологій тощо.

В нагоді для очільників територіальної громади може стати знання новітніх управлінських концепцій: технократичного менеджменту; сучасного біхевіоризму, продуктом якого стала теорія людського капіталу; управління за цілями (стратегічне управління); менеджменту якості за системою TQM; системи «канбан»; інтрапренерства; реінжинірингу; концепції внутрішніх ринків корпорацій; теорії альянсів; сучасного інституціоналізму та ін.

Крім того, для сучасного керівника достатньо важливо на сьогодні для підвищення конкурентоспроможності та розвитку територіальних громад виходити з позицій маркетингу. Ринкова ефективність враховує те, що будь-яка організаційна діяльність націлена на задоволення потреб ринку. Невміння пристосувати організацію, її працівників, технологію до змін у структурі попиту спричиняє її низьку загальну ефективність. Тому сільські голови, як менеджери, мають спрямувати свої зусилля на розроблення іншої концепції розвитку територіальної громади; вибір нової стратегії, переосмислення відносин між керівниками та персоналом тощо. Як свідчить практика менеджменту в бізнесі та діловому адмініструванні, досить часто зорієнтованість на задоволення існуючих потреб призводить до втрати динаміки розвитку, до накопичення ресурсів, які можуть стати непотрібними внаслідок несподіваної зміни у вподобаннях. Щоб забезпечити стабільно високу ефективність, слід брати до уваги не стільки існуюче коло потреб, скільки потенційні запити споживачів. Для того щоб своєчасно виявити небезпеку, спричинену нестабільністю споживацьких переваг, організація мусить бути постійно готовою до змін. Цього досягти складно, оскільки ефективна робота протягом певного часу породжує інерцію, яка, в свою чергу, зумовлює опір будь-яким змінам. Тривале перебування у такому стані спричиняє кризову ситуацію, для виходу з якої організація мусить докласти значно більше зусиль, ніж для підтримання активної рівноваги. Активна рівновага полягає в тому, що організація, випускаючи певну продукцію, якої потребує ринок, здійснює зондування його на предмет виявлення нових потреб, для чого заохочуються дослідницькі проекти. Причому дослідницькі роботи зазвичай не ініціюються керівництвом фірми, а є результатом бажання її працівників реалізувати свої здібності. Організації такого типу називають високоефективними. У високоефективній організації завдання управління полягає, з одного боку, у вивільненні енергії людей, створенні сприятливих умов для їх розвитку і творчого зростання, а з іншого - у спрямуванні їхньої діяльності на досягнення загально організаційних цілей (бажання працівника реалізувати власний проект не має перешкоджати фірмі виготовити заплановану кількість продукції у передбачені угодою терміни). Орієнтація організації на споживача, а не на боротьбу з конкурентами сприятиме тому, що вона завжди перебуватиме попереду. Отже, ринкова ефективність організації залежить від її здатності своєчасно реагувати на зміни у запитах і вподобаннях

споживачів, а це можливо лише за систематичної та цілеспрямованої інноваційної діяльності щодо формування нових способів задоволення потреб споживачів [3].

Таким чином особливої актуальності в умовах трансформаційних змін набуває маркетинг територій, як особливий вид публічної управлінської діяльності, що здійснюється з метою виявлення і просування інтересів населення території для вирішення конкретних завдань розвитку, створення, підтримки і/або зміни відносин та поведінки резидентів і нерезидентів в особі приватних осіб, компаній, інших суб'єктів господарювання і структур управління стосовно конкретної території шляхом розширення її впливу і створення позитивної репутації, бренду, поліпшення іміджу [4].

Надзвичайно важливим завданням для сільської території є визначення її потенціалу та шляхів його ефективної реалізації і розвитку. При цьому слід використовувати наступні засоби: системний підхід (розгляд територіальної громади як системи, що є сукупністю взаємопов'язаних елементів); аналіз різних елементів системи; визначення можливостей і загроз, що існують у системі та в зовнішньому середовищі; опитування мешканців населеного пункту (або пунктів, що входять до складу ради); моніторинг поглядів, інтересів та настроїв жителів; моделювання перспектив розвитку територіальної громади та ради.

Потенціал територіальної громади є комплексним поняттям, його складовими є: географічна, демографічна, економічна, екологічна, соціальна (у тому числі культурна), управлінська. Їх поєднання створює унікальну для кожної громади ситуацію і є підґрунтям для подальшого розвитку. Опис потенціалу виконується на підставі документально засвідчених даних і містить інформацію за окремо визначеними показниками для кожної складової. Так географічна складова: включає: характер рельєфу території; кліматичні особливості; площу земель, з них сільськогосподарського призначення; наявність лісів, водойм, гір тощо; особливості ґрунтів, надр; транспортне сполучення в межах території ради, з районними та обласними центрами, іншими населеними пунктами.

Демографічний стан територіальної громади доцільно описувати наступними характеристиками: динаміка загальної кількості населення (за останні 3-5 років) та за окремими населеними пунктами; динаміка структури населення за віком, статтю, визначенням питомої ваги працездатного населення (з них фактично працюючого); динаміка пріоритетних форм зайнятості (сільське господарство, промисловість, народні промисли тощо).

Економічний потенціал слід розглядати як комплексну характеристику, що містить поєднання таких складових: потенціал господарюючих суб'єктів, розміщених на території ради, інфраструктури комунального господарства, фінансового забезпечення. Аналіз господарюючих суб'єктів є описом динаміки їх загальної кількості (у тому числі окремо по кожному населеному пункту) із зазначенням форм власності, виду діяльності, чисельності працюючих, суми податкових надходжень до місцевого бюджету. Характеристика комунального

господарства та власності формується з опису: об'єктів, що перебувають у комунальній власності, з обов'язковим зазначенням їх спеціалізації; складових комунального господарства (зазначенням форми власності та аналізом ефективності функціонування); житлово-комунального господарства з аналізом ефективності роботи; житлового фонду (структура, стан, перспективи розвитку). Опис фінансового стану має містити інформацію про динаміку виконання плану по власних і закріплених доходах (%); динаміку виконання бюджету по доходах (усього та в розрахунку на 1-го мешканця територіальної громади); перелік статей видатків та їх питому вагу в бюджеті ради; питома вага бюджету розвитку, динаміка її зміни за останні 3-5 років.

Соціальний розвиток територіальної громади є головним напрямом діяльності місцевої ради. Його характеристика містить опис наявної соціальної сфери, екологічного стану, благоустрою населених пунктів. При аналізі рівня розвитку соціальної сфери доцільно враховувати різноманітну інформацію: наприклад, про питому вагу доріг з твердим покриттям; наявність централізованих систем водо-, тепло-, газо-, електропостачання, водовідведення, телефонної мережі; кількості торгівельних об'єктів, установ охорони здоров'я, шкіл, дошкільних закладів та закладів позашкільної освіти, спортивних споруд, парків та зон відпочинку; наявність музеїв, кладовищ, клубів та будинків культури, бібліотек тощо.

Екологічний стан території має вагомий вплив на умови проживання, здоров'я населення, перспективи розвитку громади. Його характеристика містить перелік екологічно небезпечних об'єктів, опис ступеня забруднення повітря, ґрунтів, води (якщо це має місце), визначення шляхів зміни ситуації.

Робота з благоустрою населених пунктів значно покращує умови проживання громадян. Її характеризує така інформація, як : динаміка кількості парків, зелених зон, заповідників, зон відпочинку, дитячих майданчиків, пляжів; динаміка фінансування їх утримання.

На результативність використання та розвиток потенціалу територіальної громади значно впливає ефективність управлінської діяльності депутатів місцевої ради та її виконавчого комітету. Характеристика управлінського потенціалу складається з опису даних про депутатський корпус, таких як : загальна кількість депутатів, у тому числі представники кожного з населених пунктів; питома вага осіб різної статі; різних вікових категорій (до 30 р., 30-40 р., 40-50 р., 50-60 р., більше 60 р.), рівень освіти (середня, неповна вища, повна вища), місце постійного працевлаштування (на території ради, поза її територією), а також окремих характеристик голови – П.І.Б., рік народження, освіта, фах, стаж роботи загальний та в органах місцевого самоврядування (у тому числі на даній посаді). Організують виконання рішень ради працівники виконавчого комітету, тому необхідно зробити аналіз його складу за такими критеріями, як: повний перелік посад комітету; питома вага працівників за статтю, віком, освітою, стажем роботи в органах місцевого самоврядування (до 3-х р., 3-5 р., 5- 7 р., 7-10 р., більше 10 р.). Дієвість місцевого самоврядування визначається активністю населення. Тому аналіз управлінського потенціалу доцільно доповнити описом органів самоорганізації населення та громадських

утворень, що функціонують на території ради (із зазначенням напрямів діяльності, функцій, що виконуються, кількості учасників, форм взаємодії з депутатами ради та виконавчим комітетом).

Напрями та конкретні кроки подальшого розвитку сільської території визначаються на підставі аналізу інформації, яка зібрана й узагальнена за поданою вище методикою, та результатів опитування населення. Аналіз інформації за кожним напрямом має закінчуватися визначенням можливостей розвитку або загроз, що містяться у стані будь-якого з видів потенціалу. Цю роботу виконують голова ради, його заступники, працівники виконавчого комітету, голови постійних комісій ради, а також можуть долучатися окремі депутати. Узагальнення інформації дає можливість обґрунтувати перспективні напрями розвитку територіальної громади. Трансформацію окремих видів потенціалу доцільно планувати на підставі опитування населення шляхом анкетування.

Таким чином, оцінка потенціалу сільської території ґрунтується на підходах, що використовуються у стратегічному управлінні, маркетингу та керуванні якістю та адаптовані до умов базової ланки системи місцевого самоврядування. Їх використання дозволяє реально оцінити наявний потенціал територіальної громади, організувати його ефективне використання та подальший розвиток. Аналіз та дослідження кожної зі складових потенціалу може бути поглиблене за допомогою інших напрацьованих управлінською наукою і практикою підходів. Впровадження даної методології дозволяє підвищити результативність і дієвість місцевого самоврядування в Україні, довіру населення до влади.

Для розвитку сільських територій важливим є визначення стратегічних орієнтирів, прикладами яких на сьогодні можуть виступити :

– вирішення проблем збереження природно-ресурсного потенціалу сільських територій, а саме: забезпечення постійного контролю за дотриманням надрокористувачами проектів розробки і технологічних схем при розробці родовищ корисних копалин; розвиток заповідної справи за збереження біорозмаїття, розширення існуючих і створення нових природно-заповідних об'єктів; фінансування діяльності по лімітуванню, розміщенню й знешкодженню відходів; запобігання забрудненню річок, озер, водосховищ та інших гідрологічних об'єктів і підтримка їх сприятливого гідрологічного стану; впровадження сучасних технологій ведення лісового господарства та лісоексплуатації; відтворення корінних деревостанів та корінних фауністичних комплексів; запровадження еколого-економічних важелів раціонального використання природних ресурсів; формування екологічних фондів для фінансування природоохоронної діяльності; розвиток агроекологічного моніторингу задля збереження й відновлення земельно-ресурсного потенціалу; розвиток зеленого туризму й оздоровчих послуг, що буде становити істотну статтю доходів у бюджеті сільських домогосподарств та органів місцевого самоврядування;

– запровадження системи органічного агровиробництва, а саме: унормування принципів та стандартів ведення органічного сільськогосподарського виробництва; пропагандистські заходи з поширення органічного виробництва; узгодження виконання робіт у системі виробництва з природними циклами та живими системами ґрунтів, рослинного і тваринного світу; збереження й поліпшення родючості та біологічної активності ґрунтів за допомогою місцевих культурних, біологічних і механічних методів; застосування органічних добрив; збереження агро- та біорозмаїття в підприємствах, їх оточенні шляхом використання сталої системи виробництва і захист живої природи; сприяння відповідальному використанню та збереженню водних ресурсів з усіма їх живими організмами; формування та розвиток соціальної відповідальності товаровиробника у вирішенні проблем сучасного землекористування та підвищення соціальної спрямованості агропромислового виробництва та основі розвитку кластерних систем (з виробництва сільгосппродукції із поглибленою спеціалізацією та концентрацією агропромислового виробництва відповідно до особливостей сільських територій; приведення виробництва засобів захисту рослин і тварин, біопрепаратів, комбікормів та контроль за їх якістю у відповідність з міжнародними стандартами, для чого організувати відповідні лабораторії, що будуть здійснювати оцінку якості зазначених препаратів; запровадження системи управління якістю продукції, яка має ґрунтуватися на міжнародній системі стандартизації та підвищення якості продукції рослинництва та тваринництва; боротьба з засміченням полів карантинним бур'яном – амброзією; стимулювання місцевого й регіонального виробництва та руху продукції до споживачів; створення гармонійного балансу між виробництвом рослинної продукції і тваринництвом; запровадження екологічної логістики в агросферу: оптимізація перевезень із метою раціонального використання ресурсів; впровадження систем менеджменту якості, екологічного менеджменту використання економічно доцільних матеріалів і способів доставки продукції до споживача; використання біопалива і відновних джерел енергії, контроль витрат та якості у ланцюгах поставок та ін.; забезпечення таких умов утримання, в яких свійські тварини виявляють природну поведінку; використання пакувальних матеріалів, які підлягають реутилізації або розкладаються біологічним шляхом; дотримання оптимального виробництва (оптимальні розміри с.-г. підприємств - 2,5 тис. га та більше, ферм із виробництва молока - 600 корів, вирощування великої рогатої худоби-1-3 тис. голів відгодівлі за рік, а свиней - 6-10 тис голів, при цьому можливе значне (25-30 %) зниження собівартості продукції й підвищення продуктивності праці; надання інформаційно-консультаційної допомоги з боку дорадчих сільськогосподарських служб з питань досягнень науки в області органічних технологій виробництва продукції, з питань ринку збуту продукції, виходу на зовнішні ринки органічної продукції, охорони рослин, компонування різних видів правильних сівозмін, агротехніки та дотримання системи органічного удобрення; організація збутових кооперативів органічних товаровиробників;

агросстрахування екологічного сільгоспвиробництва через створення державної сільськогосподарської страхової компанії та створення страхових компаній на кооперативних засадах, де засновниками й акціонерами будуть виробники, переробники та продавці екологічно чистої сільгосппродукції

Аналіз досвіду менеджменту у сфері бізнесу дозволяє зробити певні висновки і для інших сфер, в тому числі і в галузі територіального управління. На нашу думку, значну роль для розвитку територіальної громади відіграє стратегічне планування, як важливий інструмент підвищення конкурентоспроможності.

Методологія роботи з розробки стратегічного плану підвищення конкурентоспроможності територіальної громади повинна включати наступні етапи :

– організаційні роботи (визначення географічних меж населеного пункту; створення комітету стратегічного розвитку, склад якого повинен адекватно відображувати структуру регіону і усіх зацікавлених суб'єктів: органи влади - місцеві та районні, приватні компанії, науково-дослідні установи тощо; узгодження графіку розробки стратегії, що є інструментом управління і розробляється з метою забезпечення вчасної реалізації проекту);

– аналітичні роботи (проведення ретельного аналізу розвитку основних галузей і секторів економіки населеного пункту; складання економічного профілю регіону; проведення опитування думки підприємців та представників влади і громадськості; визначення головних секторів економіки і напрямків розвитку та їх аналіз; визначення пріоритетів розвитку населеного пункту (головні сектори (галузі) та напрямки розвитку економіки; SWOT, PEST - аналіз в розрізі напрямків розвитку та відібраних секторів; визначення стратегічного бачення населеного пункту та його місія);

– роботи з планування (складання плану дій у розрізі напрямків розвитку та головних секторів економіки населеного пункту; визначення переліку проектів);

– роботи з реалізації плану (визначення органів, відповідальних за реалізацію стратегічного плану; розроблення бюджету реалізації кожного проекту; ухвалення плану територіальною громадою; створення органів з управління впровадженням і моніторингу стратегічного плану розвитку територіальної громади).

Таким чином, головним у забезпеченні ефективного управління сільськими населеними пунктами є вивчення конкретних умов їх діяльності та застосування їх очільниками, як професійними менеджерами, сучасних прийомів та методів управлінської діяльності й дієвих інструментів маркетингового менеджменту, що буде сприяти розвитку сільських територій та підвищення їх конкурентного потенціалу.

Список використаних джерел

1. Біленчук П.Д. Місцеве самоврядування в Україні. Муніципальне право: Навч. посіб. для вищ. навч. закл. / П.Д. Біленчук, В.В. Кравченко, М.В.

Підмогільний; Європ. ун-т управління, безпеки та інформ.-прав. технологій; Т-во науковців по сприянню муніцип. реформі. - К.: Атіка, 2000. - 304 с.

2. Чемерис А.О.. Місцеве самоврядування: Монографія. - Кн. 1. Організація роботи сільського, селищного голови / А.О. Чемерис, П.І. Шевчук, П.Ф. Гураль. - Львів: Ліга-Прес, 2002. - 390 с.

3. Цуруль О.А. Менеджмент у державних організаціях / О.А. Цуруль - К.:КНЕУ, 2002.-142с.

4. Регіональне управління: підручник /за заг. ред. Ю.В. Ковбасюка, В.М. Вакуленка, М.К. Орлатого. та ін.— К.: НАДУ, 2014.— 740 с.

*Мармуль Л.О. - д.е.н., професор
Національна академія керівних кадрів культури і мистецтв, м. Київ*

ВИКОРИСТАННЯ ПОТЕНЦІАЛУ СІЛЬСЬКИХ ГРОМАД В УПРАВЛІННІ ТА РЕГУЛЮВАННІ РОЗВИТКУ СІЛЬСЬКИХ ТЕРИТОРІЙ

Формування громадянського суспільства в Україні спричинило злам традиційних соціально-економічних та геополітичних структур і відносин. Це не могло не призвести до ускладнення умов людської життєдіяльності в усіх сферах, у т.ч. в сільській економіці та агросфері зокрема. Тому потрібне науково-теоретичне, концептуальне осмислення нових суспільних реалій і, відповідно, розробка та ініціювання нових технологічних управлінських рішень, методологічних засад та інструментів формування адекватної державної політики суспільного розвитку на селі або суспільної політики. Тим більш актуальною є її роль щодо розвитку сільських територій в умовах децентралізації влади.

Необхідно зазначити, що стратегічна й тактична складові цієї політики не завжди були послідовними та відповідали потребам виваженого й системного обґрунтування напрямів розвитку сільського населення та сільських територій загалом [1, с. 22]. Між тим вони мали б відображати реальні процеси старіння та різкого скорочення сільського населення, згортання сфери прикладання праці, видів зайнятості, соціальної інфраструктури, професійно-технічної освіти на селі на тлі стрімкої капіталізації та зростання концентрації виробництва в агрохолдингах та масового зубожіння сільських мешканців. Тому державна підтримка сільських територій має бути направлена на безпосередню реалізацію життєвих інтересів сільських громад та перспективи їх подальшого збереження і розвитку.

Такий підхід, з однієї сторони, відповідає викликам зрослої кризи сільського життя (укладу) загалом, тенденціям зубожіння, зростанням рівня безробіття на селі та необхідністю їх усунення. З іншої сторони, заходи держави у намаганні вирішити проблеми села мають спиратися на невикористані резерви та конкурентні переваги природного потенціалу

ЗМІСТ

Передмова	3
<i>РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ФУНКЦІОНУВАННЯ АГРАРНОГО СЕКТОРУ ЕКОНОМІКИ</i>	4
Кирилов Ю.Є., Стукан Т.М. Теоретичні основи дослідження поняття «економічне управління підприємством».....	4
Кривець Ю.М., Постол А.А. Інноваційні та корпоративні засади управління розвитком суб'єктів аграрного господарювання.....	11
Крикунова В.М., Фомішина В.М. Теоретичні засади управління ризиками підприємницької діяльності сільськогосподарських товаровиробників.....	20
Руснак А.В., Олійник В.С. Теоретико-методичні засади підвищення інноваційно-інвестиційної активності та привабливості аграрного сектору економіки України.....	31
Танклевська Н.С., Ковальова А.О. Теоретичні основи оцінки ефективності забезпечення фінансовими ресурсами функціонування сільськогосподарських підприємств.....	35
<i>РОЗДІЛ 2. МЕТОДОЛОГІЧНІ ТА ТЕОРЕТИЧНІ ПІДХОДИ ДО ЕФЕКТИВНОГО ВИКОРИСТАННЯ ЕКОНОМІЧНОГО ПОТЕНЦІАЛУ АГРАРНОЇ СФЕРИ ВИРОБНИЦТВА</i>	43
Бойко В.О., Бойко Л.О. Методичні засади оцінки конкурентоспроможності аграрних підприємств.....	43
Галат Л.М. Сучасний стан розвитку зернового виробництва в Україні....	52
Давидко А.В., Аверчева Н.О. Особливості формування та використання оборотних активів аграрних підприємств.....	62
Золотун О.В. Техніко-економічне обґрунтування використання дренажних вод для зрошення сільськогосподарських земель.....	70
Ковальов Д.В. Оцінка ресурсного потенціалу аграрних підприємств Херсонської області.....	78
Лобода О.М., Кириченко Н.В. Вирішення задачі управління аграрного сектору економіки за допомогою достатніх умов оптимальності.....	88
Мохненко А.С. Концепція структурних перетворень у сільському господарстві у контексті спеціалізації підприємств.....	97

Панкратьєва Т.Л. Сучасний стан виноградарства і виноробства України та перспективи подальшого розвитку галузі.....	106
Петрова О.О. Стан та динаміка інноваційної діяльності в Україні на сучасному етапі.....	115
Самайчук С.І. Методика оцінки економічного потенціалу аграрних підприємств.....	124
Федорова Т.В. Маркетинговий підхід у формуванні конкурентних стратегій підприємств хлібопекарської галузі.....	132
Шепель Т.В. Ефективність використання земельних ресурсів в аграрному секторі України.....	141
РОЗДІЛ 3. ІНСТИТУЦІОНАЛЬНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДІЯЛЬНОСТІ СУБ'ЄКТІВ АГРАРНОГО ГОСПОДАРЮВАННЯ.....	150
Губа М.І., Карташова О.Г. Механізми державного регулювання в аграрному секторі.....	150
Жуйков Г.Є., Жуйков О.Г. Структурні трансформації у рослинництві та становленні аграрного ринку України.....	159
Нікітенко К.С. Інституційна платформа підвищення інноваційно-інвестиційної активності в агропромисловому виробництві України.....	168
Сілецька Н.В. Концептуальні засади стратегії адаптації аграрного виробництва до глобального інноваційно-інвестиційного середовища.....	176
Скрипник С.В., Шепель І.В. Актуальні аспекти організації трудових відносин на підприємстві.....	184
Степанова І.В. Механізми регулювання інвестиційно-інноваційного розвитку підприємств АПК України.....	193
РОЗДІЛ 4. ОБЛІКОВО-АНАЛІТИЧНІ, ПОДАТКОВІ ТА ФІНАНСОВІ АСПЕКТИ АГРАРНОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА.....	202
Вермієнко Т.Г. Сучасний стан та проблеми фінансового забезпечення аграрних підприємств.....	202
Ковтун В.А. Внутрішньогосподарський контроль виробництва продукції м'ясного скотарства.....	211
Минкіна Г.О. Фінансові аспекти функціонування аграрних підприємств України та шляхи їх вдосконалення.....	219

Собченко А.М., Круковська О.В. Обліковий аспект обчислення собівартості готової продукції в діяльності сільськогосподарських підприємств.....	227
Танклевська Н.С. Формування фінансової політики сталого розвитку сільського господарства.....	237
РОЗДІЛ 5. ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНИЙ ВЕКТОР ДІЯЛЬНОСТІ ВИРОБНИКІВ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОЇ ПРОДУКЦІЇ.....	249
Грановська В.Г., Пітеров В.Ю. Роль та місце України у світовому ринку зерна.....	249
Дикий О.В. Аналіз стану зовнішньоекономічних відносин України	258
РОЗДІЛ 6. МОНІТОРИНГ БАГАТОУКЛАДНОЇ ЕКОНОМІКИ СІЛЬСЬКИХ ТЕРИТОРІЙ.....	265
Боліла С.Ю., Коваль С.В. Стратегічні аспекти розвитку сільських територій на принципах менеджменту та маркетингу.....	265
Мармуль Л.О. Використання потенціалу сільських громад в управлінні та регулюванні розвитку сільських територій.....	273
Осадчук І.В. Фермерські та особисті селянські господарства: особливості класифікації та проблеми розвитку.....	282
Прохорчук С.В. Перспективи створення кластерів як моделі соціально-економічного розвитку територій.....	292
Романюк І.А. Розвиток сільського зеленого туризму в умовах необхідності диверсифікації сільської економіки.....	299
Рудік Н.М. Теоретичні та прикладні аспекти зайнятості населення	307
Руснак А.В. Стан та рівні розвитку сільської економіки й життя населення в Україні.....	317
Руснак А.В., Алещенко Л.О., Демографічні чинники розвитку сільських територій Херсонської області.....	323
Яровий В.Ф. Кластерна організація сільського зеленого туризму та її конкурентні переваги.....	331
РОЗДІЛ 7. ПЕРСПЕКТИВИ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ АГРАРНОГО СЕКТОРУ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ.....	341
Аверчев О.В., Осінній А.О. Сучасний стан та перспективи вирощування сорго в умовах зміни клімату півдня України.....	341

Аверчева Н.О. Сучасний стан та перспективи розвитку м'ясного птахівництва в Херсонській області.....	348
Грановська В.Г., Шестун М.Ю., Стан та перспективи розвитку підприємств харчової промисловості України та Херсонської області.....	358
Кирилов Ю.Є., Желуденко К.В. Сутність та значення стратегічного управління при забезпеченні конкурентоспроможності аграрних підприємств.....	367
Мухіна І.А., Хорунжий І.В. Вектори коопераційних процесів в Україні на прикладі аграрних підприємств Херсонської області.....	375
Панідіна А.В., Аверчев О.В. Сучасний стан та перспективи розвитку виноградарства в Херсонській області.....	383
Смолієнко Н.Д. Шляхи підвищення ефективності використання земель сільськогосподарського призначення в Україні.....	392
Рунчева Н.В. Стратегічні напрямки державно-кооперативного розвитку сільського господарства.....	399
Шерман М.І., Степаненко Н.В., Шерман Є.М. Компонентний аналіз розвитку підприємств харчової промисловості Херсонської області.....	408
Зміст	428

Стратегічні напрями соціально-економічного розвитку аграрного сектору економіки України

Колективна монографія

За заг. редакцією д.е.н., доцента А.В. Руснак

Умовн. друк. арк. 23,1

Видається в авторській редакції.

Відповідальність за достовірність фактів, цитат, власних імен та інших даних несуть автори статей. Думки, положення і висновки, висловлені авторами, не обов'язково відображають позицію редакційної колегії.

ДВНЗ «Херсонський державний аграрний університет»

2017 р.

Технічний редактор – к.е.н., доцент Петрова О.О.

Підписано до друку 25.05.2017.

Формат 60X84 1/16. Папір офсетний. Друк різнографія.

Гарнітура Times New Roman.

Умовн. друк. арк. 23,1. Наклад 100

Віддруковано з готових оригінал-макетів у ТОВ «ВКФ «СТАР»ЛТД»

м. Херсон, вул. Петренка, 45

www.stardruk.com.ua